

fra

RIKSADVOKATEN

R. 163/83

Oslo, 20. januar 1983.

*Statsadvokaten i**Politimesteren i*

UNGE LOVBRYTERE, SAKSBEHANDLING OG REAKSJON SAMT PROSJEKT FOR KONFLIKTBEHANDLING

Etterforskning og reaksjon mot unge lovbrøyttere.¹⁾

De strafferettslige reaksjoner mot unge lovbrøyttere skal ivareta en rekke ulike, til dels kryssende interesser. Reaksjonene skal være forholdsmessige etter lovbruddets grovhet, og formålsrettet ut fra de virkninger de valgte reaksjoner ventes å få. Reaksjonen bør være så streng at den virker grensesettende og forebyggende for den unge (og eventuelt hans miljø). Men samtidig bør den ikke være strengere enn at lovbrøytteren kan klare å tilpasse seg og bli resosialisert uten i for sterk grad å bli stemplet som kriminell for handlinger begått i unge år.

I tråd med dette anses fengsling av helt unge som et så alvorlig inngrep at det bare bør nyttes ved svært grov eller vedvarende kriminalitet.²⁾ I stedet brukes flere former for reaksjoner i frihet: Overføring til barnevernsnemnda, påtaleunndatelse, bot og betinget dom (domsutsettelse eller en utmålt fengselsstraff). Til de betingede reaksjoner knyttes det undertiden erstatnings- eller andre vilkår.³⁾ Alt i alt tillegges ung alder så stor vekt ved reaksjonsvalget at reaksjonsnivået må betegnes som ganske mildt. Dette gjelder særlig ved første gangs forgåelse, men også ved gjentatt kriminalitet, – inntil den samlede belastning blir så stor at betingede reaksjoner må avløses av ubetingede.

Overfor flertallet av de unge lovbrøyttere er de milde førstereaksjoner tilstrekkelige (sammen med annen sosial kontroll). Flertallet blir heldigvis ikke inn i vedvarende kriminalitet, men etablerer en normal livsførsel. Tilpasning synes lettest å kunne skje uten bruk av de strenge og mer avskrekkende reaksjoner.

Likevel er det klart at de milde reaksjoner i frihet i enkelte tilfelle har nokså svak grensesettende virkning. Dels griper de lite inn i lov-

¹⁾ Dette rundskriv avløser rundskriv nr. 1/1971.

²⁾ I slike tilfelle kan også varetektsfengsling være nødvendig, se rundskriv nr. 1/1976.

³⁾ Om betydningen av å fastsette nøkterne og realistiske vilkår og virkningene av brudd på prøvevilkår, vises til rundskriv nr. 4/1981.

bryternes hverdag, dels kommer reaksjonene for lang tid etter overtredelsene, og dels har lovbrysterne et fjernt og uforstående forhold til påtalemyndighet og domstoler. Enkelte unge lovbrysterere får lett inntrykk av passivitet fra de håndhevende myndigheters side. Lite eller intet synes å skje mot eller med dem, selv etter oppklarte lovbrudd. Naturligvis er det også mange fornærmede som kan få det samme inntrykk.

Det er en svært viktig sosial og kriminalpolitisk oppgave å bidra til at ungdom tidligst mulig stanses og hindres fra å begå straffbare handlinger. På politisjefmøtet¹⁾ og på statsadvokatmøtet i 1982 framholdt jeg at også mindre vinningsforbrytelser må etterforskes raskt og effektivt når lovbruddene er eller antas å være begått av barn og ungdom. Oppklaringen kan i seg selv virke grensesettende, men vil likevel ha begrenset verdi dersom lovbrysterne får inntrykk av at sakene ikke får en naturlig avslutning. Den grensesettende funksjon ved så vel oppklaring som konkret reaksjon må derfor understrekes. Reaksjonen behøver ikke nødvendigvis alltid være streng. Men det er viktig med en rask saksbehandling slik at reaksjonen så vidt mulig kan komme i umiddelbar tilknytning til de straffbare handlinger.

Saker mot unge lovbrysterere krever et nært samarbeid med andre myndigheter. Jeg ber derfor om at politiet

- gjør sitt til at kontakten og samarbeidet med Kriminalomsorgen i frihet, barnevernsnemndene og andre sosiale myndigheter blir aktivisert mest mulig,
- iakttar og etterlever regelen i barnevernslovens § 60 om at barnevernsnemnda straks skal varsles når etterforskning settes i gang både mot barn under 14 år og barn og ungdom i alderen 14—18 år, dersom sakene ikke er av bagatellmessig art,
- meddeler påtaleunntatelser forskriftsmessig og med nødvendig alvor, jfr. påtaleinstruksens § 24, annet og fjerde ledd, eventuelt med melding til aktuell tilsynsmyndighet,
- raskest mulig sender sakens dokumenter over til barnevernsnemnda når den skal avgjøres etter barnevernslovens § 57, samtidig som forskriftsmessig meddelelse om dette blir gitt siktede og verger, jfr. påtaleinstruksens § 24, tredje ledd,
- i alle tilfelle varsler barnevernsnemnda om avsluttet etterforskning når barn under 14 år har medvirket ved lovbrudd (oppfølging av varsel etter barnevernslovens § 60).

¹⁾ Referat fra politisjefmøtet 1982 s. 39.

Etter effektiviseringen av Kriminalomsorgen i frihet og endringene i lovreglene vedrørende strafferettslige prøvesituasjoner, er det etter direktiver gitt på statsadvokatmøtet i 1981 (og oppfølging i 1982) lagt opp til økt bruk av betingede påtaleunntatelser. Men samtidig skal, som forutsatt i forarbeidene til foran nevnte lovendringer, brudd på grunnvilkår eller særvilkår tas opp til seriøs vurdering og følges bedre opp enn tidligere har vært tilfelle.¹⁾

Det kan også i større grad enn tidligere bli aktuelt å nytte forelegg med passende bøtStraff som reaksjon mot ungdom under 18 år. Prosessuelt vil mulighetene for dette bli større når den nye straffeprosesslov trer i kraft.²⁾

Et prosjekt hvor unge gjerningsmenn, som var oppdaget og kjent, fikk tilbud om å få sine saker avgjort ved konfrontasjon med de fornærmede, har vært gjennomført i Lier kommune.

Det var få og utvalgte saker som ble behandlet på denne måten i den tiden prøveprosjektet varte. Men det er grunn til å videreføre forsøket med en slik alternativ konfliktløsning også i andre kommuner, foreløpig over en 2-års periode. Som ledd i en slik konfliktløsning har jeg gått med på at det i prøveperioden som reaksjon åpnes for bruk av *vilkårsløs* påtaleunntatelse etter strpl. § 85, annet ledd, som hittil bare har vært nyttet rent unntaksvis.³⁾

Generelt om konfliktbehandling.

Hovedelementene i en konfliktbehandling av den art det legges opp til, er rask inntreden i saken fra en nøytral, meglende instans, etablering av kontakt mellom lovbrøyer og fornærmede, minnelig avtale dem imellom om erstatning, utbedringer, endret atferd osv. og eventuelt initiativ til innsats i lokal- eller nærmiljøet for å unngå eller dempe konflikter av samme eller lignende art. Konfliktbehandling kan skje istedenfor eller i tillegg til (parallelt med) politietterforskning.

Ordningen bygger på at barnevernet skal få hurtige rapporter fra politiet om lovbrudd begått av ungdom under 18 år, jfr. barnevernslovens § 60. Saker som egner seg for konfliktbehandling tas opp av barnevernet i løpet av 4 uker. Imens begrenses politiets etterforskning til det som ikke uten skadevirkninger kan oppsettes. Resultatet av konfliktbehandlingen meddeles politiet som tar hensyn til dette under den avsluttende påtalemessige behandling. Ved positivt behandlingsresultat vil påtaleunntatelse uten vilkår være en aktuell reaksjon.³⁾ Noen saker

¹⁾ Nærmere om dette i rundskriv nr. 4/1981 s. 5—6, jfr. s. 8.

²⁾ Muligens vil den nye straffeprosesslovs § 255 bli gitt antesipert ikrafttreden.

³⁾ Vilkårsløs påtaleunntatelse etter strpl. § 85, annet ledd, anmerkes ikke i strafferegistret, se Del III — nr. 2/1975.

ventes å ville komme til barnevernet uten at politiet har eller får kjennskap til dem. Disse forhold kan da bli løst uten at politiet kommer inn i behandlingen i det hele tatt.

Vedlagt sendes til statsadvokatene en presentasjon av ordningen i notat nr. 9 fra Sosialdepartementet: «Konfliktråd. Et forslag til alternativ konfliktløsning i barnevernsnemndas regi.» Opplegget er basert på frivillig tilslutning fra interesserte kommuner. Berørte politikamre vil etter hvert få direkte informasjon fra prosjektledelsen i forbindelse med tilslutningen i de enkelte distrikter. Ordningen er uten betydning for saksbehandlingen i ikke tilsluttede distrikter.

Påtalemessige retningslinjer.

Jeg ber statsadvokatene og politiet om aktivt å medvirke til et godt samarbeid om forsøksordningen, slik at intensjonene i den kan bli reelt utprøvd.

Etter drøftinger med prosjektledelsen har jeg ellers gitt følgende retningslinjer, som bes iaktatt:

1. Saker som av politiet skal rapporteres til barnevernsnemnda.

Etter barnevernslovens § 60 gjelder en grense nedad mot bagatelmessige saker. Vanlige forseelsaker med forelegg (bøtestraff) bør falle utenfor, bortsett fra i gjentakelsestilfelle. For øvrig kan lokale avgrensingsavtaler eller særlige ønsker fra prosjektledelsen i noen grad tas i betraktning.

Etter loven eksisterer ikke noen rapportgrense oppad mot alvorlige forbrytelser. Heller ikke er overtredelser uten offer unntatt. I disse tilfelle er konfliktløsning uaktuelt. Etter barnevernslovens § 60 skal innrapportering skje selv om konfliktløsning ikke er noe alternativ.

Innrapportering med henblikk på konfliktløsning skal bare skje for oppklarte saker. Det vil si at gjerningsmannen må være identifisert og bevisene fallende. I tillegg bør tilståelse foreligge. Sakskompleks med flere impliserte må vurderes skjønnsmessig ut fra den unges rolle i den.

Noen anmeldere kan ønske umiddelbar barnevernsbehandling på grunnlag av anmeldelsen, uten mellomliggende politiavhør m.v. Slike ønsker bør normalt etterkommes av politiet når dette ikke vil skade annen etterforskning. Saken (anmeldelsen) bør da rapporteres straks til nemnda, selv om formell oppklaring mangler.

196

2. Rapportens innhold og oversendelse.

Straffesaken som sådan (originaldokumentene) beholdes hos politiet. Politiet behøver ikke utarbeide noen *ekstra* rapporter (saksfremstilling) til barnevernsnemnda. Oversendelsen må kunne bestå av kopier av de dokumenter som nemnda antas å få bruk for. Dette vil normalt være personaliarapport, utskrift av strafferegisteret og bøtejournalene, anmeldelsen og avhør av mistenkte, eventuelt åstedsrapport.

Oversendelsen til barnevernsnemnda må skje så raskt som mulig, normalt med en gang tilståelse foreligger i saken. Kontaktperson i politiet må oppgis. Det vil ved flere politikammer være praktisk vanskelig med en bestemt tjenestemann som kontaktperson. Ofte vil det derfor være mest formålstjenlig at etterforskeren i saken blir kontaktperson.

Meldingen til barnevernsnemnda innebærer ingen beslutning om overføring etter barnevernslovens § 57. Vurderer politiet eller statsadvokaten saken slik at oversendelsen kan medføre tiltak av betydning for avgjørelsen av påtalespørsmålet, stilles avgjørelsen i bero i inntil en måned, jfr. nedenfor om nemndas behandlingsfrist. Eventuell supplerende etterforskning kan også stilles i bero etter samråd med nemndssekretariatet (sosialkontoret). Andre saker og hastesaker må gå sin gang uavhengig av den oversendte rapport til nemnda.

Mistenktes verger må underrettes selv om mistenkte (ved fylte 15 år) kan ha en viss kompetanse til å inngå avtaler på egen hånd.

3. Barnevernsnemndas behandling og tilbakerapportering.

Barnevernsnemndas behandlingstid er satt til 4 uker.

Både et negativt behandlingsresultat (behandling bortfalt eller ikke ført fram) og et positivt resultat skal meddeles politiet så snart det foreligger. Den nærmere begrunnelse for resultatet forutsettes nevnt, da dette kan få betydning for politiets avsluttende arbeid med saken.

Frafaller fornærmede ønske om videre strafforfølgning, må også denne erklæring meddeles politiet. Man bør unngå den form at fornærmede trekker sin *påtalebegjæring* tilbake. En slik form har visse prosessuelle virkninger i saker som ikke er undergitt ubetinget offentlig påtale, og kan bl.a. føre til at saken må henlegges uten sanksjonsmuligheter ved avtalebrudd.

4. Påtaleavgjørelsen ved positivt resultat av barnevernets behandling.

Prosjektledelsen og Sosialdepartementet har lagt stor vekt på at konfliktløsning skal framtre som gunstig og motiverende også for mistenkte selv. Behandlingen må derfor tre i stedet for den vanlige, påtalemessige reaksjon, og ikke komme som et tillegg til denne. For å oppnå

dette må påtaleavgjørelsen være mer lempelig enn den ellers ville ha blitt. Formell overføring til barnevernsnemnda anses mindre aktuelt, idet barnevernets behandling normalt er avsluttet allerede før avgjørelsen treffes i disse tilfelle.

Den lempeligste påtaleavgjørelse — når skyldspørsmålet er klart — vil være vilkårsløs påtaleunntatelse etter strpl. § 85, annet ledd.¹⁾ Slik påtaleunntatelse bør i utgangspunktet kunne gis i disse saker. Men det må ikke skje for tidlig. Man bør i praksis først se om mistenkte oppfyller avtalen med fornærmede og ellers skikker seg vel. Samtidig virker denne reelle prøveperiode som et nyttig oppfyllelses- og motiveringspress på mistenkte.

I stedet for den vanlige 2 års prøvetid etter en påtaleunntatelse får man altså en uformell prøveperiode forut for den vilkårsløse påtaleunntatelse. Men denne forutgående prøveperiode kan oftest gjøres atskillig kortere, avpasset etter det straffbare forhold, avtalens nærmere innhold osv. I det minste bør det likevel gå 6 måneder fra gjernings-tidspunktet.

Vilkårsløs påtaleunntatelse kan nyttes selv om det foreliggende behandlingsresultat synes mildt for mistenkte. Slik påtaleunntatelse kan naturlig nok regelmessig ikke komme på tale hvis sakens grovhet eller tidligere straffer tilsier ubetinget fengselsstraff. Men innebærer barnevernets behandling at et gjennomgripende miljøskifte i positiv retning for mistenkte blir en realitet, kan likevel vilkårsløs påtaleunntatelse etter omstendighetene være et alternativ til en kortere, ubetinget fengselsstraff. Lenger enn dette kan man av almenpreventive grunner ikke strekke seg.

Svikter mistenkte i sin oppfølging av barnevernets behandling, må strengere påtalevedtak overveies. Det kan imidlertid være aktuelt at barnevernet forsøker en forsterket innsats etter konstatert avtalebrudd e.l. fra mistenktes side. Påtalemyndigheten bør da kunne vente noe lenger med å ta endelig avgjørelse i påtalespørsmålet. Ved negativ avslutning vises ellers til pkt. 5.

5. Påtaleavgjørelsen ved negativt resultat av behandlingen i barnevernet.

Etterforskningen fullføres og påtalevedtak treffes snarest mulig for å motvirke tidstap ved forgjeves nemndsbehandling. Når det er konstatert at behandlingen i barnevernet ikke løser saken, må påtalemyndigheten unngå formell overføring etter barnevernslovens § 57. Dette gjel-

¹⁾ Som ikke skal anmerkes i strafferegisteret, se Del III — nr. 2/1975.